

ASPECTE PRIVIND DEZVOLTAREA VIETII CULTURALE A ORAȘULUI FOCȘANI (1880-1916)

Bogdan Basma*

Abstract: *In the second half of the 19th century, the city of Focșani experienced a significant cultural transformation within the context of the consolidation of the modern Romanian state. One of the main factors behind this development was the establishment and growth of the town's first secondary school, which later became „Unirea” High School, an institution which had teachers who were active in the local cultural life. The school's teachers contributed to the laicization and modernization of the city by organizing conferences, educational projects and by helping establish the local Athenaeum. Other institutions and societies, such as the Civil-Military Club, the Putna Students' Circle, and the local branch of the Cultural League, also supported this process. At the same time, the first local public library was established and also musical ensembles were founded, such as the „10th Putna Regiment” Orchestra and „Doina Vrancei”. During the laicization of culture, nationalist discourses and themes promoting the national unity of Romanians also began to emerge. This was a natural consequence of the historical context, as the Romanian state was recently independent, and asserting its place on the map of Europe. The contribution of ethnic minorities, especially Armenians and Jews, was important in the founding of schools and their participation in the local cultural life. A notable event was the organization of the First Zionist Congress in Romania, held in Focșani in 1881. Meanwhile, the Lupescu Theater hosted cultural events, but due to a lack of maintenance, it lost its importance. The opening of the „Major Gheorghe Pastia” Theater in 1913, funded by the philanthropist of the same name, created a new center for Focșani’s cultural life. Thus, between 1880 and 1916, Focșani witnessed an intensification of its cultural life, evolving towards a more secular, educational, and national character. This marked both a new stage in the city’s evolution and a key aspect of its modernization. During this process, the city’s cultural epicenter shifted from „Unirea” High School to the „Major Gheorghe Pastia” Theater, when a symbolic moment was the high school’s jubilee celebration in 1916, which was held in the new theater. This symbolic transfer marked a new phase in the dynamics of local culture.*

Keywords: Focșani, Education, Culture, „Unirea” Lyceum, Theater „Gheorghe Pastia”, Cultural League, Society „Filarmonica”, Ethnical minorities.

---

* Doctorand, Școala de Studii Avansate a Academiei Române, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași; e-mail: bogdan.basma26@gmail.com

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LXIV, 2025,

Supliment nr. 1, p. 191-208.

Introducere

Menționat pentru prima dată într-un hrisov muntean din 1575, Focșani a reprezentat până la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea granița celor două principate române, Moldova și Valahia. Din secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea, evoluția Focșanilor a fost influențată de contextul internațional, dar și de activitățile comerciale specifice așezărilor de graniță care au modelat aspectul demografic și economic al celor două târguri.

Sfârșitul Războiului Crimeii a dus la contextul favorabil îndeplinirii dezideratului de unitate națională, eveniment marcat prin dubla alegere a prințului Alexandru Ioan Cuza din 1859, fapt istoric care a dus apoi la unificarea administrativă din 1862. În aceste condiții a luat naștere orașul Focșani care s-a dezvoltat ca și așezare urbană în timpul perioadei de consolidare a statului român modern. Până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, viața culturală a Focșanilor a fost influențată de populația alogenă, dar și de lăcașele de cult creștine de secol XVII și de secol XVIII, care au favorizat ulterior apariția sistemului educațional la nivel local. Ulterior, din secolul al XIX-lea, viața culturală a evoluat, trecând astfel dintr-un mediu religios spre un mediu laic.

Dezvoltarea vieții culturale reprezintă un pilon semnificativ al modernizării orașului Focșani. În privința acestui demers au existat diferiți factori. Principalul factor de dezvoltare culturală a fost primul gimnaziu din Focșani, ulterior devenit Liceul „Unirea”. Cel de-al doilea factor este reprezentat de noul teatru local inaugurat în 1913. Stabilirea celor două elemente ca factori principali ai dezvoltării culturale este determinată de relația directă pe care acestea au avut-o cu manifestările culturale din Focșani.

În ceea ce privește acest demers au putut fi identificați și factorii secundari. Diversitatea acestora este susținută de modul în care societatea focșăneană a răspuns la dezvoltarea culturală a orașului. Aceștia au avut un rol important în înființarea și susținabilitatea proiectelor culturale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Majoritatea factorilor de acest tip derivă din impactul pe care l-a avut la nivel social primul gimnaziu din oraș. Printre aceștia pot fi menționate cadrele didactice care au susținut evoluția culturală a orașului și care, în 1880, realizează Ateneul din Focșani. De

asemenea, alți factori secundari identificați în acest demers sunt: orchestrele locale, cum ar fi orchestra Societății „Filarmonica”, organizațiile culturale, precum Clubul Civilo-Militar, Cercul Studenților Putneni sau filiala locală a Ligii Culturale, dar și activitățile minorităților etnice. Toți acești factori au consolidat cadrul optim de dezvoltare culturală către un mediu laic care a dus la inaugurarea Teatrului „Maior Gheorghe Pastia”, viitor factor principal de dezvoltare culturală la nivel local, mai ales în perioada interbelică.

Liceul „Unirea” – factor principal de dezvoltare culturală

Primul gimnaziu din oraș a fost construit printr-un ordin domnesc din 1865¹, iar după Războiul de Independență, mai exact din 1885, această școală s-a transformat în liceu². Acest fapt a mărit numărul de elevi admiși, ceea ce a influențat într-o primă fază mutarea școlii din casele boierești pe un teren mult mai mare, tot proprietate a unei mari familii de boieri locali. Conform istoricului local Virgil Paragină, mutarea gimnaziului s-a realizat pe locul fostei gospodării a pitarului Enache Pruncu³. Acesta a fost un boier local care în secolul al XIX-lea i-a insuflat fiului său, Iordache Pruncu, viziunea politică antiunionistă, împotriva dublei alegeri a prințului Cuza⁴. Paradoxal cu viziunea politică a acestuia, istoria a demonstrat faptul că pe una dintre proprietățile acestui boier, avea să se dezvolte de la sfârșitul secolului al XIX-lea o instituție de învățământ a cărei denumire reprezenta chiar idealul unionist. Denumirea de „Unirea” a fost adoptată prin decretul regelui Carol I abia în 1880, la 14 ani de la înființare⁵. Dezvoltarea acestei instituții de învățământ a modelat sistemul educațional la nivel local, a atras un număr semnificativ de cadre didactice, iar acestea la rândul lor au influențat viața culturală a orașului. Astfel, prin resursele umane de care a beneficiat, Liceul „Unirea” a deținut un rol important în viața culturală din Focșani.

---

¹ Tudora Ciubotaru, *Monografia Colegiului Unirea Focșani*, Focșani, Edit. Andrew, 2007, p. 20.

² Cezar Cherciu, *Focșani – O istorie în date și mărturii (sec. XVI – 1950)*, Focșani, Edit. Andrew, 2010, p. 235.

³ Virgil Dumitru Paragină, *450 de ani: Focșani (1456–1996)*, Lucrare în regia autorului, Focșani, 1997, p. 16.

⁴ Dan Nichita, Silvia Vrinceanu Nichita, *Elita unionistă din Focșanii unirii. Istorie. Destine. Patrimoniu*, Focșani, Edit. Asociației „Eu, tu și ei”, 2020, p. 61.

⁵ Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 220.

În primul rând, acest fapt este dovedit prin intermediul manifestațiilor culturale organizate de către cadrele didactice și prin activitatea lor extrașcolară. În acest sens, pot fi exemplificați profesorii cu un rol important în animarea vieții culturale la nivel local, precum: Constantin Ioan Lupu, Ioan Panaitescu, Săvel Rahtivanu și profesorul Dimitrie Farago Caian care a migrat din Ardealul de sub dominația austro-ungară în Focșani, devenind ulterior director al liceului, dar și primar al orașului Focșani. Pe lângă reușita sa la nivel edilitar-urbanistic, mai exact iluminarea orașului cu lumină electrică la nivel experimental⁶, Dimitrie Caian este primul intelectual care realizează un studiu amplu referitor la istoria orașului Focșani. Astfel, acesta este primul om care deschide o istoriografie locală, primind în anul 1907 premiul „V. Adamachi” din partea Academiei Române pentru *Istoricul orașului Focșani*⁷.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, apar în sistemul de învățământ local și primele cadre didactice repartizate, la scurt timp după absolvirea studiilor universitare, pentru a predă în domeniile pe care le-au studiat în facultate. În acest sens, poate fi menționat tânărul Panaitescu, absolvent al Facultății de Litere din Iași și încadrat ca și profesor de istorie la Liceul „Unirea” în 1890⁸. Ulterior, acesta avea să devină o personalitate implicată în dezvoltarea socio-culturală a Focșaniului. Acest aspect poate fi justificat și prin faptul că încă din perioada studiilor universitare, acesta a luat parte la diferite manifestații civice și studentești, fiind delegat ulterior ca și reprezentant al studenților din Iași în cadrul congreselor universitare⁹. La șapte ani de la intrarea în învățământ, lua parte la conferințele periodice realizate de profesorii Liceului „Unirea”. De exemplu, în aprilie 1897, acesta organiza simpozioane sub egida Ateneului din oraș, alături de ceilalți profesori și de personalități locale, precum profesorul Constantin Ioan Lupu sau avocatul Theodor Ienibace, personalitate politică și viitor prefect de Putna din partea conservatorilor¹⁰.

⁶ *Informațiuni*, „Democrația Putnei”, Focșani, An I, nr. 52 din 24 octombrie 1910, p. 3.

⁷ *Vorbirea d-lui Ioan Kalinderu președinte al Academiei Române rostită în ședința dela 1 Maiu n. a. Academiei Române*, „Tribuna”, Arad, An XI, nr. 93 din 27 aprilie 1907, p. 5.

⁸ *Știri*, „Universul”, București, An VII, nr. 207 din 8 septembrie 1890, p. 3.

⁹ *Congresul studenților universitari*, „Timpul”, București, An XI, nr. 24 din 13 septembrie 1890, p. 2.

¹⁰ *Ultime informații*, „Evenimentul”, București, An V, nr. 1182 din 1 martie 1897, p. 3.

În această ordine de idei, o altă personalitate ce merită a fi menționată este profesorul Săvel Rahtivanu. Acesta a fost un cadru didactic ambivalent în ceea ce privește domeniul activității profesionale. Deși era profesor de matematică, având chiar și o culegere de probleme publicată în 1899¹¹, deseori în zilele de weekend acesta ținea și conferințe filosofice, un exemplu de acest tip fiind cuvântarea intitulată *Lupta pentru existență*¹². La 3 ani de la culegerea publicată, acesta a fost decorat chiar de către statul român. În 1902, autoritățile naționale îi ofereau distincția *răsplata muncii clasei a II-a* pentru serviciile aduse în învățământului secundar, devenind un simbol, atât pentru învățământul focșănean, cât și pentru viața culturală din tânărul oraș¹³.

Constantin Ioan Lupu a fost unul dintre cei mai implicați profesori din punct de vedere cultural. Acesta a avut conferințe ținute în diferite locații din oraș, precum cele din cadrul școlii sau din cadrul teatrului „Lupescu”, primul teatru construit în Focșani în secolul al XIX-lea. Majoritatea conferințelor organizate de acesta se desfășurau în cadrul grupului denumit „Ateneul din Focșani”. Rolul său important, ca și factor de culturalizare la nivel local, poate fi justificat prin intermediul diversității domeniilor de interes pe care acesta le cerceta și despre care conferenția. Acestea au determinat multitudinea tematicilor simpoziunilor ținute în oraș și în țară, ceea ce i-a consolidat renumele mai ales la nivel local. Fiind un intelectual ale cărui domenii de interes oscilau între literatură, drept, filosofie și istorie, pot fi menționate următoarele simpoziune din Focșani: *Activitatea literară a lui V. Alecsandri*¹⁴, *Conferința asupra țaranului român în epoca lui Mihai Viteazul și în epoca lui Constantin Mavrocordat*¹⁵ sau cele de la Ateneul din București, cum ar fi *Rolul învețetorului în educațiune*¹⁶. Totodată, acesta a fost și un apropiat al istoricului ieșean A.D. Xenopol, cu care se întâlnea periodic la Iași¹⁷.

---

¹¹ *Apărut Exerciții și Probleme de Aritmetică*, „Pressa”, Focșani, An I, nr. 8 din 30 august 1899, p. 3.

¹² *Ateneul local*, „Frăția”, Focșani, An I, nr. 29 din 3 decembrie 1904, p. 3.

¹³ *Răsplata muncii*, „Universul”, București, An XX, nr. 37 din 8 februarie 1902, p. 2.

¹⁴ *Informații*, „Lupta”, Focșani, An I, nr. 36 din 30 noiembrie 1904, p. 3.

¹⁵ *Conferințe literare* „Familia”, Oradea, An XXVI, nr. 16 din 28 octombrie 1890, p. 11.

¹⁶ *Una-alta*, „Frăția”, Focșani, An I, nr. 25 din 5 noiembrie 1888, p. 3.

¹⁷ Reporter, *Banchetul A.D. Xenopol*, „Evenimentul”, București, An I, nr. 110 din 15 iunie 1893, p. 3.

În secolul al XIX-lea nu existau cursuri de dezvoltare profesională dedicate profesorilor, existau însă întruniri, organizate la sfârșit de săptămână, la care luau parte profesorii. Fie că vorbim despre casele boierești din Focșani sau despre sediile Liceului „Unirea”, întrunirile nu aveau o locație exactă. Micile întâlniri ale profesorilor au avut un rol important, mai ales în dezvoltarea lor profesională și intelectuală. Acestea constituie aspecte semnificative, întrucât contribuiau la evoluția cadrelor didactice, persoane care la rândul lor animau viața culturală a orașului Focșani. Majoritatea activităților de acest tip erau numite *șezătorile corpului didactic* și aveau loc în fiecare sâmbătă, uneori fiind publicată în cotidianul local și tematica ce urma a fi dezbătută¹⁸.

Referitor la cadrele didactice din Focșani, este important de menționat faptul că prin intermediul acestor precursori ai dezvoltării culturale la nivel local, au fost înființate noi instituții de învățământ în oraș. Acest fapt a fost posibil, întrucât educația reprezenta un pilon semnificativ pentru evoluția culturală. Un exemplu relevant este reprezentat de faptul că, în 1889, în fosta clădire a Curții de Apel din Focșani, lua naștere școala publică de fete, unde un sprijin semnificativ l-au avut profesorii Liceului „Unirea”, precum Eliza Lupu care a decis într-o fază incipientă să predea pe gratis la noua școală din oraș¹⁹. Din punct de vedere practic, aceasta a fost a doua școală de fete din oraș; în acea perioadă mai funcționa o școală de fete, cea a comunității armenesti, însă în regim particular. Înființarea acestei instituții a confirmat profesorilor Liceului „Unirea” rolul de factor educațional la nivelul orașului Focșani.

În 1888 cadrele didactice înființează prima societate de tip Ateneu din oraș menită să organizeze diferite evenimente culturale, majoritatea concretizate sub forma unor conferințe²⁰. Această societate a amplificat de fapt manifestațiile culturale la nivel local, fapt care a dus la prelegerile exemplificate anterior. Prima sesiune a acestui grup cultural a fost deschisă de către profesorul Constantin Ioan Lupu, majoritatea sesiunilor fiind deschise odată cu sfârșitul lunii februarie și începutul lunii martie²¹. Sediul în care membrii ateneului își desfășurau activitatea

¹⁸ *Informații*, „Lupta”, Focșani, An I, nr. 46-47 din 14 februarie 1905, p. 3.

¹⁹ *Informațiuni*, „Adeverul”, București, An II, nr. 322 din 13 septembrie 1889, p. 2.

²⁰ *Știri*, „Universul”, București, An V, nr. 316 din 22 decembrie 1888, p. 3.

²¹ *Ultime informațiuni*, „Voința Națională”, București, An XV, nr. 3937 din 25 februarie 1898, p. 3.

culturală nu era unul de sine stătător. Ca și locații pot fi menționate: sediul Liceului „Unirea”, teatrul „Lupescu”, localizat în proximitatea grădinii publice, sau sala Clubului Civilo-Militar.

Rolul Clubului Civilo-Militar din Focșani în Viața Culturală

Pe lângă acțiunile de caritate ale cadrelor didactice, după cum a fost menționat anterior, au existat și alți factori care au influențat viața culturală din Focșani la sfârșitul secolului al XIX-lea. În acest sens poate fi exemplificat Clubul Civilo-Militar care, în 1897, organiza balul „în folosul bibliotecii liceului Unirea”²². Aceasta a fost prima bibliotecă din localitate și a fost clădită încă din timpul în care instituția de învățământ respectivă era un gimnaziu²³.

Această societate reprezintă un predecesor al cercurilor militare din perioada interbelică și a apărut la mijlocul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, într-un context național de reformare a armatei române, atunci când în toată țara apăreau astfel de cluburi, cu scopul de a apropia mediul civil de cel militar. Clubul Civilo-Militar a avut o latură socială, mondenă, dar și una culturală. În 1892, în publicația „Timpul” era specificat faptul că: „Seratele clubului civilo-militar, care au loc de două ori pe săptămână, Miercurea și Sâmbătă, și care constituiesc singurele petreceri ale Focșanilor, sunt foarte animate”²⁴.

Clubul Civilo-Militar era localizat în apropierea intersecției dintre două căi de comunicație principale din oraș, anume Bulevardul Gării și Strada Mare a Unirii²⁵. La sfârșitul secolului al XIX-lea acesta își confirmă rolul aparte în evoluția vieții culturale, încurajând dezvoltarea spiritului național la nivel social, așa cum s-a întâmplat în multe localități în urma Războiului de Independență. Pe lângă concertul dat în sprijinul bibliotecii Liceului „Unirea”, Clubul Civilo-Militar începea să găzduiască și întruniri patriotice. De exemplu, la sfârșitul anului 1898, a avut loc o astfel de întrunire, unde Alexandru Orleanu, fost primar liberal și președinte al acestui club, susținea necesitatea construirii unui edificiu în oraș care să marcheze Unirea

---

²² *Informațiuni*, „Lupta”, București, An VIII, nr. 1323 din 15 ianuarie 1897, p. 3.

²³ *Bibliografie*, „Timpul”, București, An I, nr. 78 din 16 iulie 1876, p. 4.

²⁴ *Informațiuni*, „Timpul”, București, ediția a III-a, nr. 272 din 9 decembrie 1900, p. 2.

²⁵ *Din Focșani*, „Evenimentul”, Iași, An III, nr. 701 din 8 iulie 1895, p. 3.

Principatelor Române²⁶. Pentru istoria locală, acesta a reprezentat doar debutul unui proces îndelungat, care a dus ulterior la inaugurarea, în timpul perioadei interbelice, a primului monument din localitate ce imita fosta bornă de hotar care despărțea cele două Principate române.

Din punct de vedere cultural, mai poate fi menționat faptul că această societate a organizat și unul dintre cele mai importante concerte de operă din Focșaniul secolului al XIX-lea. Concertul a fost organizat în 1899, cu ocazia celebrării zilei de Dragobete. Conform presei locale, impactul acestui concert la nivelul orașului a fost unul major, putând fi comparabil doar cu manifestațiile zilei de 24 ianuarie sau cu inaugurarea edificiilor emblematică din oraș. Impactul semnificativ existent la nivelul societății focșănene este determinat de faptul că la acest eveniment au fost prezente persoane de toate vârstele, de la personalități locale implicate la nivel politic până la tineri, precum studenții sau elevii Liceului „Unirea”. În 1899, cu ocazia zilei de 24 februarie, acest club a organizat concertul de operă al artistei Theodorini, la care au participat, atât baritonul operei române de atunci, cât și directorul orchestrei Teatrului Național din București, Goleșciani²⁷.

Prima bibliotecă publică din Focșani

În cercetarea factorilor care au influențat viața culturală a orașului Focșani de la sfârșitul secolului al XIX-lea și până la perioada de neutralitate a României, pe lângă Clubul Civilo-Militar nu poate fi omis rolul Cercului Studenților Putneni. Cu ajutorul tinerilor universitari orașul Focșani începea să își consolideze bazele primei biblioteci publice. Inaugurarea a avut loc în anul 1912, iar un rol semnificativ l-a avut Cercul Studenților Putneni care, încă din primul deceniu al secolului XX, a întreprins acțiunile necesare pentru înființarea primei biblioteci publice din Focșani. De exemplu, în 1908, organizau în grădina publică din centrul orașului serbări cu specific popular a căror scop declarat era realizarea de strângeri de fonduri pentru construirea unei biblioteci publice în oraș²⁸.

---

²⁶ Corespondență, *Din Focșani. Petreceri*, „Universul”, București, An XVI, nr. 348 din 31 decembrie 1898, p. 2.

²⁷ *Din Țară*, „Adevărul”, București, An XII, nr. 3455 din 4 martie 1899, p. 2.

²⁸ *Din centrele României*, „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, An III, nr. 89 din 27 iulie 1908, p. 1407.

Ulterior, o serie de comercianți, dar și oameni politici au rezonat cu mesajul cultural transmis de către studenți. De exemplu, fostul primar Ion G. Ciurea și-a oferit una dintre proprietățile sale, mai exact sediul clubului „Unirea” din oraș, unde înainte se realizau întrunirile locale ale Partidului Conservator, pentru depozitarea celor peste 2.500 de volume strânse de către studenți²⁹. Acest local se afla în apropierea mahalalei boierești din Focșani, vis-a-vis de unul dintre bulevardele principale ale orașului, anume calea Cuza Vodă³⁰.

După ce și-au promovat dezideratul cultural, tinerii studenți au fost sprijiniți și de anumiți comercianți din oraș, precum boierul Alex Moise care a inițiat formarea unui comitet local pentru întreținerea și conducerea bibliotecii, alături de comerciantul armean Ferhat³¹. Începând cu anul 1912, biblioteca publică a influențat viața culturală nu numai prin intermediul cărților oferite focșănenilor spre lectură. Aceasta a reprezentat un mijloc de afirmare a tinerilor poeți locali. Astfel poate fi exemplificat faptul că, în 1916, are loc *Șezătoarea bibliotecii publice*, unde elevii, studenții, dar și debutanții în literatură erau invitați să-și expună lucrările prin intermediul conferințelor dedicate tinerilor³². Și în acest caz poate fi stabilită o relație între dezvoltarea vieții culturale și primul gimnaziu din localitate. Acest fapt poate fi demonstrat, întrucât majoritatea membrilor societății studențești au fost în mare parte elevi ai Liceului „Unirea”.

Alți factori secundari și promovarea spiritului național ca și caracteristică a vieții culturale

Pe lângă Clubul Civilo-Militar sau studenții putneni, alți factori care au influențat viața culturală au fost: Filiala Focșani a Ligii Culturale fondată în 1891, ai cărei directori au fost atât Dimitrie Farago Caian, cât și Constantin Ioan Lupu, dar și Societatea „Filarmonica”, fondată în 1899, cu ajutorul cadrelor didactice de la Liceul „Unirea” și cu sprijinul

---

²⁹ În *ajunul deschiderii bibliotecii publice din Focșani*, „Minerva”, București, An IV, nr. 1115 din 25 ianuarie 1912, p. 5.

³⁰ *Focșani*, „Universul”, București, An XXV, nr. 325 din 26 noiembrie 1907, p. 3.

³¹ În *ajunul deschiderii bibliotecii publice din Focșani*, „Minerva”, București, An IV, nr. 1115 din 25 ianuarie 1912, p. 5.

³² *Șezătoarea de la Focșani*, „Universul”, București, An XXXIV, nr. 48 din 18 februarie 1916, p. 48.

comerciantului armean Ștefan Ferhat³³. Ambele societăți au fost înființate la sfârșitul secolului al XIX-lea sub îndrumarea cadrelor didactice de la Liceul „Unirea”. Principalul scop al Ligii Culturale a fost promovarea culturii naționale prin intermediul diferitelor filiale locale ale acestei societăți, acest fapt, într-un context mai generalizat, fiind și o caracteristică a cadrului socio-politic românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Discursurile care promovau teme precum unitatea românilor, indiferent de granițe, pot fi justificate și prin faptul că statul român se afla la începutul perioadei sale de independență.

Acest discurs a fost prezent în cadrul activităților culturale din Focșani, atât într-un mod direct, cât și indirect. De exemplu, în perioada 22-24 iunie 1913, Liga Culturală și Societatea filantropică „Filarmonica” au organizat în grădina publică din oraș o serie de activități culturale și simpozioane a căror scop declarat era întreținerea bibliotecii publice din oraș pe care o numeau în publicațiile vremii „făuritoare a sentimentelor naționale”³⁴.

Manifestații asemănătoare la nivel local au fost realizate și de către orchestra militară, anume orchestra unității „Regiment 10 Putna”. Aceasta a fost prima orchestră înființată din Focșani în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care în urma Războiului de Independență începea să fie mult mai activă la nivel social. Pe de o parte, aceasta era prezentă la evenimentele organizate cu scop politic, precum banchetele date de către oamenii politici pentru diferitele realizări din domeniul edilitar urbanistic, dar și la banchetele organizate cu scop caritabil care animau cadrul social-monden. Pe de altă parte, era prezentă și la evenimentele organizate pentru promovarea temelor patriotice, precum banchetele date de către Clubul Civilo-Militar pentru susținerea armatei române³⁵. De asemenea, la începutul secolului XX, orchestra regimentului militar inaugurează alături de oficialitățile locale cele două monumente dedicate independenței statului român ridicate între 1914–1916³⁶.

Din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea Liga Culturală și Orchestra unității „Regiment 10 Putna” au fost indispensabile în

---

³³ Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 269.

³⁴ *Serbarea bibliotecii publice din Focșani*, „Universul”, București, An XXXI, nr. 162 din 15 aprilie 1913, p. 2.

³⁵ *Pentru flota națională*, „Universul”, București, An XXXI, nr. 53 din 24 februarie 1913, p. 3.

³⁶ *Informațiuni*, „Universul”, București, An XXXIV, nr. 223 din 13 august 1916, p. 2.

manifestațiile specifice zilei de 24 ianuarie. Majoritatea demonstrațiilor de acest tip începeau încă de la orele 10 dimineața, în fața Liceului „Unirea”, cu oficializarea unui *Te Deum*, urmate apoi de cuvântările animate susținute de către membrii Ligii, dar și de către elevii care intonau alături de orchestra militară cântece patriotice³⁷.

Cea de a doua orchestră este cea a elevilor Liceului „Unirea”. Aceasta a fost constituită în 1902 de către profesorul de origine italiană Ettore Sorani, majoritatea activităților derulate de către aceasta fiind realizate în scopul dezvoltării liceului, cum ar fi strângerea de fonduri pentru întreținerea bibliotecii elevilor³⁸.

În 1907 a fost înființat un al treilea ansamblu muzical care a animat viața culturală din Focșani. Prin intermediul membrilor din Societatea „Filarmonica” a fost creată o trupă care va prelua și denumirea societății filantropice – „Societatea Filantropică Doina Vrancei”. Grupul muzical se autodefinea drept un ansamblu realizat pentru răspândirea „muzicii tradiționale în popor”³⁹, ceea ce îl încadrează, din punct de vedere cultural, în aceeași categorie cu orchestra regimentului militar din Putna, cu Societatea „Filarmonica” și cu filiala locală a Ligii Culturale.

Din secolul al XX-lea, evenimentele culturale din orașul Focșani încep să fie acompaniate, atât de către Orchestra unității „Regiment 10 Putna”, cât și de către ansamblul muzical „Doina Vrancei”. Referitor la acest aspect, una dintre temele promovate de ansamblul muzical, de asemenea în spiritul acelor timpuri, a fost unitatea națională. Un exemplu elocvent este reprezentat de organizarea vizitei din Focșani a bucovinenilor și a publicistului bucovinean, George Tofan, eveniment realizat de către autoritățile locale și societatea „Doina Vrancei”⁴⁰.

Referitor la promovarea unității naționale, majoritatea societăților menționate anterior s-au situat în această paradigmă până la finalul Primului Război Mondial. Acest fapt nu avea decât să pregătească societatea pentru evenimentele din 1916–1918. În 1912, Liga Culturală organiza la Liceul „Unirea” o serie de întruniri patriotice, având ca și

³⁷ *Aniversarea Unirei Principatelor în Provincie*, „Universul”, București, An XXXII, nr. 24 din 26 ianuarie 1913, p. 4.

³⁸ *Focșani*, „Adevărul”, București, An XVI, nr. 4866 din 15 februarie 1903, p. 4.

³⁹ *Focșani*, „Viitorul”, București, An II, nr. 89 din 6 februarie 1908, p. 2.

⁴⁰ *Vizita fraților bucovineni în țară*, „Minerva”, An II, nr. 580 din 28 august 1910, p. 1.

temă principală condiția basarabenilor din Imperiul Rus, și în același timp primăria arbora, pe 16 mai, steagul negru pe drumurile principale din oraș, pentru a marca doliul național și faptul că se împlineau o sută de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus⁴¹.

În primul deceniu al secolului XX apar și la nivel publicistic o serie de manifestări culturale de acest tip, precum cele din „Revista Noastră”, revista Liceului „Unirea” fondată în 1912. Articolele respective, scrise de elevi, dar și de profesori, abordau teme precum unitatea românilor din Regatul României cu cei din Ardeal sau latinitatea tuturor românilor⁴². Într-un mod deloc întâmplător, grupul de profesori care a pus bazele acestei publicații a atras înainte de 1912 și simpatia publicațiilor naționale specializate în promovarea temelor naționaliste. În 1911, publicația „Neamul Românesc” lauda inițiativele profesorilor: „Ar fi bine ca la fiecare gimnasiu sau liceu să se înființeze asemenea societăți cu bibliotecă”⁴³.

Considerații referitoare la minoritățile etnice și la dezvoltarea învățământului laic din Focșani

Un alt factor secundar ce nu poate fi omis este reprezentat de influența pe care au avut-o minoritățile etnice din localitate. Comunitățile de armeni sau evrei erau destul de numeroase în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar amprenta acestora nu putea fi una minoră în ceea ce privește istoria localității. Aceste comunități au fost prezente încă din timpul celor două târguri ale Focșanilor, localizate de-a lungul graniței dintre Moldova și Valahia. Există menționări istorice ale lăcașelor de cult ale acestor comunități încă înainte de 1862. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea aceste comunități influențează viața culturală a orașului Focșani, mai ales din punct de vedere laic, influența lor culturală fiind mai degrabă un efect al emancipării la nivel educațional, pe de o parte, dar și național, pe de altă parte, mai ales în ceea ce privește comunitatea izraelită.

---

⁴¹ *Manifestul Ligei Culturale la secțiunile Focșani și Brăila*, „Minerva”, București, An IV, nr. 1226 din 17 mai 1912, p. 1.

⁴² Alexandru Gorgos, *Vești de la frați*, „Revista Noastră”, An II, nr. VIII, Tipografia Unirea, Focșani, 1913, p. 2.

⁴³ N.G., *Din Focșani*, „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, An VI, nr. 130 din 30 ianuarie 1911, p. 2091.

Astfel, chiar înaintea primei școli publice de fete din oraș, după cum a fost menționat anterior, comunitatea armenescă înființa prima instituție de acest tip dedicată persoanelor de sex feminin din Focșani. În septembrie 1880, apărea școala armenescă de fete într-unul dintre localurile comerciantului Iacob Ferhat, aceasta fiind dedicată tuturor persoanelor indiferent de etnie⁴⁴, chiar dacă funcționa într-un regim particular.

De asemenea, tot de numele familiei negustorilor Ferhat s-a legat și realizarea celeilalte școli armenesti, iar la sfârșitul secolului al XIX-lea în Focșani existau deja două școli armenesti, una de fete și cealaltă de băieți⁴⁵. Referitor la comunitatea armenescă din această perioadă, poate fi exemplificată cariera omului politic Vahram Mamigonian. Acesta a fost profesor, jurist, polițist și director al Școlii de Adulți din oraș, fiind în secolul al XIX-lea printre singurii autori locali de manuale, care nu erau angajați în cadrul Liceului „Unirea” și singurul autor local al unui manual de limba engleză la acea vreme⁴⁶. În secolul XX cariera acestuia cunoștea o evoluție din punct de vedere politic, ceea ce a culminat în perioada interbelică cu deținerea unor funcții importante în administrația locală, precum cea de prefect. Deseori implicarea în activități culturale era observată de către societatea acelor timpuri drept un mijloc pentru a atinge anumite obiective referitoare la evoluția profesională sau la carieră. Implicarea lui Vahram Mamigonian în domeniul educațional și cultural i-au consolidat renumele la nivel local. Acest fapt l-a ajutat ulterior în cariera politică, însă, din punct de vedere cultural, cariera sa nu poate fi comparabilă cu cea a profesorilor ce activau în jurul Ateneului din Focșani încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În 1909, acesta participa la „Congresul pentru răspândirea științelor” organizat la Focșani, la care luase parte și vestitul cercetător Petru Poni⁴⁷, iar mai apoi în 1912 s-a implicat în sprijinirea activităților Ligii Culturale din Focșani, alături de celelalte cadre didactice ale Liceului „Unirea”⁴⁸.

---

⁴⁴ Cristof Asfadar, *Comitetul școlii armeană din Focșani*, „Curierul Focea Intereselor Generale”, Iași, An VIII, nr. 98 din 27 august 1880, p. 1.

⁴⁵ *Școlile armen-române primare de băieți și fete din Focșani*. Avis, „Pressa”, Focșani, An I, nr. 8 din 30 august 1899, p. 4.

⁴⁶ *Știri*, „Universul”, An XIII, nr. 110 din 25 mai 1895, p. 3.

⁴⁷ *Congresul pentru înaintarea științelor*, „Dimineața”, București, An VI, nr. 2006 din 22 septembrie 1909, p. 3.

⁴⁸ *Aderări la Ligă*, „Viitorul”, București, An VI, nr. 1527 din 11 mai 1912, p. 2.

În această ordine de idei, nu poate fi omis rolul semnificativ al comunității israelite asupra evoluției vieții culturale din Focșani. Până la începutul secolului al XX-lea, în localitate existau deja două școli israelite, pe lângă cele armenesti. Construcția acestora nu a fost susținută de către autoritățile locale, ci mai degrabă de către însăși comunitatea israelită. De exemplu, un rol important l-a avut, în 1897, donația de 24.000 de lei, oferită de către bancherul Vilh Shaer sau Wilhem Scheyer pentru înființarea celei de a doua școli israelite din Focșani⁴⁹.

Învățământul laic în rândul comunității israelite din Focșani a reprezentat de fapt un efect al emancipării naționale, aspect care a favorizat ulterior apariția sionismului în Europa. Pe departe, cel mai important aspect cultural al comunității israelite, atât din Ținutul Putnei, cât mai ales din Focșani, este reprezentat de Primul Congres Sionist din România, care a avut loc la Focșani în 1881, unde un rol important în organizarea acestuia și a mișcării sioniste din România l-au avut evreii din Focșani și Galați⁵⁰. Congresul sionist de la Focșani poate fi inclus din punct de vedere istoriografic ca și o manifestare a iluminismului evreiesc din Europa Centrală și de Est. Motivul pentru care a avut loc acest congres în orașul Focșani poate fi privit, atât din punct de vedere cultural, cât și simbolistic. Întrucât orașul Focșani reprezenta un rezultat al împlinirii dezideratului iluminist de unitate națională marcat prin Unirea din 1859, alegerea acestui spațiu pentru congresul sionist reflectă aspirațiile evreilor pentru emancipare națională. În cadrul acestei întrevederi a fost intonat cântecul tradițional *Hatikvah*, fiind promovată ideea recolonizării Palestinei cu scopul de a forma „Eretz Israel” sau Țara Israel, astfel încât, din 1882, printre primii migranți spre Israel s-au aflat și câteva familii din Focșani⁵¹.

Apariția noului teatru. Context și însemnătate

Cel de-al doilea factor principal, Teatrul „Maior Gheorghe Pastia” reprezintă un nou simbol al vieții culturale din Focșaniul modern. Apariția acestuia se află într-o strânsă legătură cu activitatea filantropică

---

⁴⁹ Corespondență, *Universul în provincie*, „Universul”, București, An XVI, nr. 348 din 31 decembrie 1898, p. 2.

⁵⁰ Samuel Pineles, *Evreii din România și recludirea Palestinei*, „Hasmonaea”, București, An VI, nr. 7-8 din 1 decembrie 1923, p. 51.

⁵¹ *Idealul sionist în presa evreiască din România 1881–1920*, (coord.) Lya Benjamin, București, Edit. Hasefer, 2010, p. 37.

a maiorului Gheorghe Pastia. Noul teatru din oraș a fost realizat în contextul unei perioade de dezvoltare arhitecturală a localității. Acest proces începe odată cu sfârșitul secolului al XIX-lea și se amplifică în primul deceniu al secolului XX.

În 1884, primarul Nicolae Pruncu a luat decizia construirii unui nou sediu al primăriei orașului Focșani, sub denumirea de „ospel comunal”⁵². Principala atracție arhitecturală a orașului până la 1900 a fost acest nou edificiu: „Primăria din Focșani este una dintre cele mai frumoase podoabe ale orașului. Ea e construită în același stil cu primăria din T[urnu]-Severin, dar o întrece pe aceasta din urmă prin frumoasa intrare pe care o posedă”⁵³.

Apoi, în 1900, este finalizată construcția noului sediu al Liceului „Unirea”⁵⁴, noua locație fiind realizată după modelul liceelor din Roman și Pitești de la acea dată, făcând parte astfel dintr-un proces mai amplu de modernizare al sistemului educațional românesc.

Din al doilea deceniu al secolului XX, acest proces se amplifică, fiind marcată o adevărată înflorire arhitecturală a orașului. Astfel, sunt finalizate: noul sediu al tribunalului, cunoscut și ca Palatul de Justiție, actualul Teatru „Maior Gheorghe Pastia” și noul sediu al Prefecturii, cunoscut și ca Palatul Administrativ. În ceea ce privește construcția Palatului de Justiție, în anul 1907, autoritățile locale împrumutau suma de 300.000 de lei pentru realizarea edificiului⁵⁵. La un an de la acest fapt, fără nicio cerere semnată în acest sens, acestea primeau ca și donație suma de aproximativ 300.000 de lei de la Gheorghe Pastia pentru construirea unui nou teatru în oraș, iar ulterior rămânea depusă la dispoziția primăriei în Banca Putna altă sumă de aproximativ 200.000 de lei⁵⁶.

Pentru societatea focșăneană de atunci impactul acestui act caritabil a fost nemaîntâlnit. Atât presa națională, cât și cea locală i-au conturat

---

⁵² Secretarul Livescu, *Primăria urbei Focșani Publicațiune*, „Romînu”, București, An XXVIII, exemplarul din 29 ianuarie 1884, p. 95.

⁵³ *Primăria orașului Focșani*, „Universul”, București, An XVIII, nr. 322 din 21 noiembrie 1900, p. 1.

⁵⁴ *Serbări la 24 ianuarie*, „Albina”, București, An IV, nr. 19 din 4 februarie 1900, p. 522.

⁵⁵ *Informații*, „Drapelul Putnei”, Focșani, An I, nr. 19 din 28 ianuarie 1907, p. 3.

⁵⁶ M.F., *Un teatru la Focșani*, „Viitorul”, București, An II, nr. 163 din 24 aprilie 1908, p. 1.

lui Gheorghe Pastia imaginea unui adevărat filantrop, aspect ce a rămas valabil în mentalul colectiv mult timp după moartea sa. Semnificativ în acest sens este articolul *Maior Pastia și noul local de teatru* din publicația locală „Democrația Putnei”, semnat de podgoreanul și omul politic Teodorescu-Odobeșteanu, care îl descrie pe Gheorghe Pastia, din copilărie până la maturitate, ca pe un demn fiu al Focșanilor⁵⁷. Lucrările au fost realizate de către autoritățile statului, iar acestea au durat patru ani până la inaugurare.

Până la inaugurarea noului teatru, majoritatea activităților culturale se țineau în incinta Liceului „Unirea”. De asemenea, mai exista și primul teatru din localitate, cunoscut și ca teatrul Lupescu, dar cu o capacitate mult mai mică decât cea a noului edificiu inaugurat în 1913. Teatrul Lupescu a fost realizat în apropierea Bisericii Sfântul Ioan Botezătorul din centrul orașului, mai exact în anul 1873, în apropierea grădinii publice din oraș și a fost întreținut în mare parte de către familia actorului focșănean Ioan Lupescu⁵⁸. Alături de locația Clubului Civilo-Militar, sălile Liceului „Unirea” și acest teatru a găzduit evenimente culturale, politice și social-mondene, însă potențialul acestui factor de culturalizare la nivel local a fost afectat de dificultățile referitoare la întreținerea acestuia. Chiar în primul deceniu al secolului XX, în timpul anumitor activități culturale, a existat un caz când se desprindeau bucăți „de moloz din tavan”, ceea ce puneau în pericol viața actorilor și a publicului care lua parte la spectacol⁵⁹.

În noiembrie 1913 a avut loc inaugurarea noului teatru din Focșani. La deschiderea acestuia a luat parte ca și invitat special scriitorul Mihail Sadoveanu, iar printre primele piese jucate, într-un mod deloc întâmplător având în vedere sfârșitul celui de-al doilea Război Balcanic, a fost piesa *Zile vesele după război*⁶⁰.

Din 1913, Teatrul „Maior Gheorghe Pastia” devenea epicentrul activităților culturale din Focșani. Multitudinea spectacolelor, dar și

---

⁵⁷ *Maior Pastia și noul local de teatru*, „Democrația Putnei”, Focșani An I, nr. 6 din 5 aprilie 1909, p. 2.

⁵⁸ Horia Dumitrescu, Ioan Iliescu, *Ctitori de teatru: Ioan Lupescu – Gheorghe Pastia*, Focșani, Edit. Pallas, 2002, p. 29.

⁵⁹ *Accidentul d-nei Gurgea*, „Voința Națională”, București, An XXVII, nr. 7585 din 5 noiembrie 1910, p. 2.

⁶⁰ *Informațiuni*, „Mișcarea”, București, An V, nr. 265 din 21 noiembrie 1913, p. 3.

diversitatea tematicilor abordate reprezintă doar câteva argumente ce favorizează acest aspect. În primul rând acestea pot fi categorisite de la activități teatrale sau concerte simfonice⁶¹ până la activitățile culturale care promovau unitatea națională a tuturor românilor⁶². În 1915 se organiza o „șezătoare a scriitorilor”, activitate culturală asemănătoare cu cea de la biblioteca publică, la care participau tinere personalități ale acelor timpuri, ce se aflau într-un proces de afirmare la nivel publicistic, precum nuvelistul Gala Galaction sau Hortensia-Papadat Bengescu⁶³. De asemenea, printre caracteristicile referitoare la noul edificiu local, mai poate fi menționată și celebrarea jubileului de 50 de ani al Liceului „Unirea”, eveniment care reprezintă de fapt oficializarea noului teatru ca și factor principal de culturalizare la nivel local și ca epicentru al activităților culturale⁶⁴.

Concluzii

Viața culturală a orașului Focșani s-a dezvoltat din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu edificarea statului român modern. Aceasta a evoluat în jurul unor factori secundari strâns legați de prima instituție de învățământ laică din oraș, anume factorul principal de influență culturală identificat în acest demers. Acest gimnaziu a luat naștere în timpul reformelor specifice domniei lui Alexandru Ioan Cuza și, în funcție de nivelul de dezvoltare al acestei instituții, a evoluat și orașul Focșani din punct de vedere cultural. Acest fapt este demonstrat în timpul anilor 80' ai secolului al XIX-lea, atunci când gimnaziul preia denumirea de „Unirea”, când se transformă în liceu și când apare, la nivelul cadrelor didactice, necesitatea creării unui grup cultural, denumit Ateneul din Focșani. Impactul acestuia a fost de a impulsiona activitățile culturale sau extrașcolare ale profesorilor. Acest fapt, alături de ceilalți factori secundari, precum ansamblurile muzicale, Cercul Studenților Putneni, Clubul Civilo-Militar sau filiala locală a Ligii Culturale, a constituit cadrul benefic al dezvoltării vieții culturale din Focșani. Prin

---

⁶¹ *Focșani*, „Universul”, București, An XXXIII, nr. 62 din 4 martie 1915, p. 2.

⁶² *O sărbătoare națională în Focșani*, „Universul”, București, An XXXII, nr. 88 din 31 martie 1914, p. 5.

⁶³ *Focșani*, „Universul”, București, An XXXIII, nr. 66 din 8 martie 1915, p. 3.

⁶⁴ *Jubileul Liceului Unirea*, „Universul”, București, An XXXIV, nr. 25 din 26 ianuarie 1916, p. 1.

construirea noului teatru, activitate susținută într-un mod filantropic de către de maiorul Gheorghe Pastia, epicentrul activităților culturale se mută de la sediul Liceului „Unirea” la acest nou edificiu, edificator în acest sens fiind chiar aniversarea jubileului din 1916. Afirmarea Liceului „Unirea” ca și factor principal de culturalizare până la apariția noului teatru poate fi justificată atât prin intermediul activităților cadrelor didactice care au generat activități culturale importante la nivel local, cât și prin prisma sălilor care găzduiau deseori diferite manifestații culturale. Acest fapt s-a întâmplat într-un context în care localul teatrului „Lupescu”, primul teatru din Focșani, nu avea posibilitatea realizării unei renovări care să-i permită afirmarea ca și gazdă principală a desfășurării activităților culturale. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, viața culturală la nivel local a evoluat dintr-un mediu religios spre un mediu laic, proces care a pus în prim plan rolul cultural important al factorilor menționați anterior și care a avut ca și caracteristică primordială promovarea spiritului național.